

AUSONIUSTÓL RIMAY JÁNOSIG*

Q. Aurelius Symmachus egyik levelében (I 14 Seeck = Auson. p. 141 sq. Peiper) a Moselláról ezt írta a szerzőnek: «*Volitat tuus Mosella per manus sinus-que multorum divinis a te versibus consecratus . . . Novi ego istum fluvium . . . parem multis, impari maximo: hunc tu mihi inproviso clarorum versuum dignitate Aegyptio Nilo maiorem, frigidiorum Scythico Tanai clarioremque hoc nostro populari Tiberi reddidisti . . . Unde illa amnicorum piscium examina reperisti . . . quae tu pigmentis istius carminis supra naturae dona fucasti? . . . Ita deus me probabilem praestet, ut ego hoc tuum carmen libris Maronis adiungo.*» Más alkalommal Cicero ékesszólásának mézét élvezi barátjának írásaiban (Symm. Ep. I 31 S. = Aus. p. 220 P.: *erat quippe in his oblita Tulliano melle festivitas*), Paulinus Nolanus pedig szinte mindkét nagyságnál — Petrarca anyanyelvének «szemefényeinél» — különbnek mondja Ausoniust (Paul. Ep. XI 38 sq. = Aus. p. 291 P.): *vix Tullius et Maro tecum / sustineant aequale iugum*. Tudjuk, hogy Claudianus és Rutilius Namatianus is szívesen olvasta, Clermont-Ferrand költő-püspöke, a lyoni születésű Sidonius Apollinaris pedig kifejezetten nagyrebecsülte.¹

A kortársak vagy a későbbi honfitársak lelkenedő nyilatkozatainál könnyebben válogathatnánk össze *ellenkező* értelmű vélekedéseket az újabb korokból. A nagy tekintélyű Heyne² például keresetlenül megírta: «*Ausonii carmina a poetica vi, ingenii aliqua felicitate, sententiarum novitate multum absunt: versificatoris nomen ei concesseris, non poetae.*» Ha a Mosella itt-ott felhangzó dicséretét³ vagy a Paulinus Nolanushoz írott levelek «igaz érzésének» elismerését⁴ nem számítjuk, olyanoknak a bölcsességét pedig, akik Ausoniusban holmi «északi bensőséget» (nordische Innerlichkeit) vagy «kelta népi erőt» (keltische Volkskraft) véltek felfedezni, a szegény kis Bissulában meg az «urgermanisches

* Latin változatában (Quid litterae Europae saec. XVI Ausonio debeant?) a római Latin Akadémia 1983. április 20-i közgyűlésén hangzott el.

¹ Néhány hivatkozást találunk H. Schenkl Ausonius-kiadásának (Mon. Germ.) előszavában (p. XVII); a költő középkori utóéletére vonatkozó utalásokat l. M. Manitius: *Gesch. d. lat. Lit. d. MA-s*, I 729; II 832; III 1092.

² Chr. G. Heyne: *Censura ingenii et morum Ausonii*. Opuscula acad. Gotting. 6 (1812) 31.

³ Pl. (A. Kappelmacher)—M. Schuster: *Die Lit. der Römer*. Potsdam 1934. 371 sk.: «strömt die warme und mitreissende Herzensfreude des Dichters. . . ; Ausonius bewährt hier echte Poetengabe; neben Zeitgenossen wie Donatus, Eutropius und Servius fällt der Dichter der *Mosella* angenehm auf.»

⁴ Fr. Leo véleményét (NGGW 1896,261) id. M. Schanz: *Gesch. d. röm. Lit.* IV 1². München 1914. 40,1.

Aussehen»-t csodálták,⁵ eleve figyelmen kívül hagyjuk, szinte csupa elmarasztalást találunk.⁶

Annál érdekesebbnek ígérkezik Ausonius XVI. századi felkapottságának, helyenként valóságos kultuszának nyomkövetése. Ez a jelenség elválaszthatatlan az Ausonius-szöveghagyomány legfontosabb kéziratának, a leydeni Codex Vossianusnak (Voss. Lat. F 111 saec. IX) történetétől, amelyet Ausonius legújabb kiadója, S. Prete vázlatosan ismertet előszavában.⁷ Ebből megtudhatjuk, hogy a kódexet századokon keresztül Lyon közelében, a Saône szigetén (Ile Barbe) épült bencés monostorban őrizték. Itt tanulmányozta például J. Sannazaro, aki Federico nápolyi király kíséretjeként az 1500-as évek elején huzamos ideig tartózkodott Dél-Franciaországban. A kódex alapján adta ki a költőt 1558-ban a lyoni Étienne Charpin, és dél-franciaországi (toulouse-i) születésű volt Isaac Cujas, a híres jogtudós is, akinek révén a kézirat a bordeaux-i Élie Vinet-hez, Ausonius késői utódjához és lelkes ébresztgetőjéhez eljutott. A Petaviusok filológus-dinasztiájának közvetítésével vándorolt tovább Krisztina svéd királynő gyűjteményébe, majd Isaac Vossiushoz, akinek halála (1689) után került mai otthonába, a leydeni könyvtárba.

Ennél az adatfelsonalásnál jóval többet tudunk meg Vinetus (1509—1587) életművének modern feldolgozójától, Louis Desgravestól,⁸ aki — főleg H. de la Ville de Mirmont korábbi kutatásaira⁹ támaszkodva — közelebről is megvilágította a bordeaux-i iskolamester és nagynevű kortársa, Josephus Scaliger korántsem felhőtlen együttműködését. Scaliger «Ausonianae lectiones» c. művének (Lyon 1574; Heidelberg 1588) előszavában maradt ránk az a levél, amelyet a szerénynek éppen nem mondható humanista nagyság Vinet ismételt sürgetésére írt (Basileae, IV Kal. Septembr. 1573) a lyoni Ausonius-kódex vizsgatartásáról, illetőleg Vinet Ausonius-jegyzeteinek, vagyis korábbi eredményeinek kéretlen felhasználásáról. A régi per aktáit — több, mint négyszáz év elteltével — ne bolygassuk (tény az, hogy Scaliger a könyv kiadásával a jámbor

⁵ Vö. E. Bickel: Lehrbuch der Gesch. d. röm. Lit. Heidelberg 1937.278.

⁶ A sok közül néhány: W. Brandes (Comment. Woelffliniana. Leipzig 1891.139): «Vielleicht der ausgeprägteste Typus eines stillosen Decadencepoeten, den die Litteraturgeschichte kennt.» Nem sokkal kedvezőbb R. Pichon vélekedése (Hist. de la litt. lat.⁵ Paris 1912. 157): «Ausone ... contient deux poètes en lui, ou mieux deux hommes: un pédant de collègue et un bon bourgeois.» Schanz (i. m. 41 sk.) nem tud betelni a gáncsolással («aus seiner Poesie gähnt nur zu oft eine entsetzliche Öde...; eitle Spielerei; törichte Versifikationen; innere Hohlheit; selbst die vielgelesene Mosella dankt ihren Ruhm lokalpatriotischem Interesse; für die absterbende Litteratur des Heidentums ist A. mit seinem poetischen Dilettantismus und seinen Formspielereien ein beredter Zeuge») és a jobbadára elmarasztaló jellemzést azzal zárja, hogy a dilettáns Ausonius legfeljebb a neoterikus költők elveszett alkotásait pótolja úgy-ahogy (einigermassen); vö. mindenesetre E. Castorina: Questioni neoteriche. Firenze 1968, 295 skk. E.-R. Curtius nagyhatású monográfiájában (Europ. Lit. und lat. MA. Bern 1948.) gyakran hivatkozik rá, és ez sajátos ellentétben van a 311. lapon olvasható jellemzésével: «Ausonius ist trotz seiner hübschen Mosella ... ein lederner Schulmeister: wir atmen bei ihm verstaubte Bibliotheksluft.»

⁷ Bibl. Teubn. (Leipzig 1978), p. XVI.

⁸ L. Desgraves: Élie Vinet humaniste de Bordeaux. Vie, bibliographie, correspondance, bibliothèque. Genève 1977. 16 skk. Vö. újabban K. Krautter megjegyzéseit is: Gnomon 55 (1983) 458.

⁹ Főleg; Jos. Scaliger et Élie Vinet. Revue hist. de Bordeaux 1911, 73 skk.; L'oeuvre de Vinet et l'oeuvre de Scaliger. Paris 1918; újabban A. Grafton: Jos. Scaliger. Oxford 1983.

Vinetust hosszú évek fáradozásainak gyümölcsétől fosztotta meg);¹⁰ ami megmaradt belőlük, a szorgalmas H. de la Ville de Mirmont úgyszólván feldolgozta és az eszközeiben nem válogató Scaligert úgyszólván kellőképpen elmarasztalta.

Az említett levélben Scaliger — hosszas magyarázkodás után — a közös szerző (*summus poeta nostras*) értékelésére is kitér, és bennünket elsősorban ez érdekel: «... *Quosdam esse, quibus hic poeta non placet, id vero animum nostrum exercere non debet. Sunt enim iidem, qui dicunt Garumnam fluviolem esse, Burdigalam oppidulum, Aquitaniam ipsam non maiorem esse, quam sunt illae praepositurae, quae uno tantum episcopatu aut dioecesi continentur: ita ut senatus ipse Burdigalensis eorum sermone sit tantum una decuria senatuli municipalis. Cum eos ita loquentes audis, risu potes abstinere? Et non ridebis, cum Ausonium bonum poetam negant? Et tamen non a plebe haec audias, sed ab illis, qui honoribus amplissimis funguntur, qui . . . in litteris qui videri volunt. Nam nobilitati Galliae, quae putat in Gallia nihil esse boni praeter tractum aut regionem, quam Franciam vocamus, et iuventuti . . . et plebi . . . facile ignosco, at illos magnos viros hoc dicere, quis poterit pati?»*

A tényállás világos: Scaliger — felsőbbségének tudatában — nem tűrhette, hogy akárki, nemhogy a (Pichon *Ausonius*-jellemzése szerint) pedáns és jámbor Vinet megelőzze, ezért, hogy joggal vitatható eljárását leplezze, leereszkedően hízelgő frázisokkal (*haec qualiacumque et in gratiam tui et in honorem summi poetae nostratis exaravi . . .*), a «saintonge-i» (tehát az V. Károly előtti önállóságot melengető) Vinet lokálpatriotizmusára és a «francia nagyok» elfogultságára való hivatkozásokkal próbálta elterelni Ausonius kárvallott földjének figyelmét saját manőverezéséről.¹¹ A költő kedvelőit mindenesetre *majdnem* lefegyverzi Scaliger tagadhatatlan ötletessége, amellyel az *Ordo urbium nobilium* hatásos záródarabjának Burdigala-enkómionját (p. 152 sqq. P.) az idézett mondatokban a maga céljaira kiforgatja.

Persze a közeli Agen-ban született Scaliger is Bordeaux-ban kezdte tanulmányait és így a burdigalai Ausonius-t nem alaptalanul vallotta *nostras*-nak; az viszont, hogy *summus poeta*-nak minősítette és az «Ausonianae lectiones» két könyvével tevőlegesen is hozzájárult a galliai költő újkori feltámasztásához, jórészt magyarázza Ausonius XVI—XVII. századi felkapottságát. A Mosella ezerhatszáz esztendeje folyamatosan fúti az áldott Mosel-vidék lakosainak lokálpatriotizmusát, a bordeaux-i szülőföld emlegetése az ottaniakét; a lyoni kódex felfedezése és kiaknázása pedig még szorosabb szálakkal fűzte a költőt Dél-Franciaországához. Hírnevének folyamatosságát azonban főleg az biztosította, hogy a könnyeden verselő iskolamester költészete elsősorban az iskolai gyakorlatból táplálkozott és — viszont — az oktatás céljait szolgálta nemcsak a maga korában, hanem még az újkor elején is. Aligha akadt olyan tantestület, amelynek tagjai nem a maguk érdemeit — vagy ambícióit —

¹⁰ Ausonius érdemes régebbi kiadója, *Rud. Peiper* (Bibl. Teubn. 1886), előszavának (p. LXXXIX) jegyzetében túlságosan finoman érzékeltette a tényállást: «Vineti quae essent, quae Scaligeri emendationes, non potui . . . discernere.»

¹¹ Vö. *Desgraves*: i. m. 19. Ma is tanulságos (és szórakoztató) olvasmány *Ch. Nisard* XVI. századi arcképcsarnoka: *Le triumpvirat littéraire au XVIe siècle*. Paris 1852, 154 sk. és *passim* (különösen 215 és 304 skk.); kár, hogy *Scaliger* Ausonius-tanulmányait *Nisard* csak futólag érinti, *Vinet* személyét pedig nem is említi (vö. 196). A pozitívrá színezett «klasszikus» életrajz a *J. Bernaysé* (Berlin 1855); a feltétlen elismerés visszhangzik még a «nagy» *Larousse*-ban (XIV 310) is: «Au lieu de l'apprécier, on répète toujours les mêmes phrases sur sa vanité, sur ses prétentions nobiliaires, son emportement etc.»

fedezték volna fel a burdigalai professzorok galériájában. Ugyanígy a Ludus septem sapientium már annak idején is hagyományos tananyag volt és hosszú századokon át — még Szenczi Molnár Albert gyakorlatában is — kínálkozott a tanulók szerepeltetésének szöveggönyvéül.¹² Ezt mondhatjuk el a városleírások, a római (majd későbbi) uralkodók, naptári és régiségügyi tudnivalók megverseléséről, Vergilius vagy Homéros eposzainak külön-külön verses tartalmi összefoglalásairól is. Hálás és kifogyhatatlan témát szolgáltatott ugyanígy a görög epigramma-költészet ausoniusi variációi a latin verselőkészség iskolai gyakoroltatásához. Amilyen kevésbé vonzza a modern olvasót pl. a Griphus ternarii numeri vagy a Technopaegnia sok-sok költőietlen, sőt természetellenes mesterkedése, ez a sívár anyag (Ausonius saját bevallása szerint is *inertis otii inutile opusculum*: p. 156 P.), a koraujkori «poéták» és «rhétorok» képzésében századokon keresztül előkelő helyet foglalt el, és az iskolamesterek mindig szívesen nyúltak vissza burdigalai elődjük mintapéldáihoz, különösen a hellénisztikus *paignionok* manierista felelevenítésének időszakában. Az alakverseknek már korábban is jelentkező divatját az id. Scaliger «kanonizálta» (a Poetice II. könyvében),¹³ fia Ausonius-kiadásának ciklus-megjelölése nyomán pedig a játékos mesterkedéseket általában «*edyllium*»-oknak nevezték, — amiből a legutóbbi időig sok félreértés származott.

Ausonius életművén belül külön helyet foglal el a Bissula-ciklus és a Cento nuptialis. Az előbbivel röviden végezhetünk: az alemanniai hadizsákmányból Ausoniusnak juttatott fogoly leány bensőséges versekre indította a költőt, és csak sajnálhatjuk, hogy a ciklusnak feltehetően még bensőségebb darabjait a kényes utókor nem hagyományozta ránk.¹⁴

Ami Ausoniusnak talán legismertebb, legjátékosabb, mindenesetre legtöbbet szidott művét, a Vergilius-félsorokból összetoldozott «Menyegzői centót» illeti, az értő kutatók különválasztja a furcsa teljesítmény *érdemes* hányadát (már mint Vergilius szuverén ismeretét) az *elmarasztalándótól* (már mint a *frivolum et nullius pretii opusculum* zárófejezetének közönségességétől, a «szűzies» Vergilius prostituálásától). Ennek az évszázadok óta lezáratlan pernek az aktáit sincs szándékunkban előszedni: tény az, hogy a Centót sohasem olvasták homlokráncolás nélkül, mégis mindig olvasták, — ha az iskolai vagy egyéb hatóságok a kérdéses sorokat vagy lapokat ki nem tépték. (Igy járt a budapesti Egyetemi Könyvtár legrégebb — nagyszombati jezsuita — állagának Ausonius-példánya is.) Pedig a költő becsületesen járt el, mert a Parecbasisban (p. 215 P.) nyíltan megírta: «*Hactenus castis auribus audiendum mysterium nuptiale ambitu loquendi et circumquione velavi, verum quoniam et Fescenninos amat celebritas nuptialis, verborumque petulantiam notus vetere instituto ludus admittit, cetera quoque cubiculi et lectuli operta prodentur . . . Vos, si placet, hic iam legendi modum ponite, cetera curiosis relinquite*» — majd a «misztériumok feltárása» után még külön is mentegetőzik, elmondván Martialisszal azt (I 4,8: *lasciva est nobis pagina, vita proba*), amit előtte is, utána is, Catullustól és elődeitől mindmáig, vagy legalább is *tegnapig* már sokan elmondottak (p. 218 sq. P.).

¹² Vö. B. I.: Az antik manierizmus kérdéséhez. Ant. Tan. 22 (1975) 241.

¹³ Ezt folytatta az ifj. Scaliger az obskurus görög alakversek (Tojás, Szárnyak, Bárd, Pásztorcip, Oltár) szövegéhez frott javításával (a bukolikus corpus D. Heinse-féle kiadásában, 1604), vö. C. Haeblerin: De figuratis carminibus Graecis. Diss. Hannover. 1886,3.

¹⁴ Pace E.—R. Curtii, aki (i. m. 311) a Bissula-versekben is csak az iskolamester fáradtságos fércelményeit észleli.

Íme Ausonius koraujkori olvasottságának az iskolai szükségleteknél nem kevésbé hathatós oka és magyarázata, egyben a «vulgáris» nyelveken megszólaló szerelmi líra egyik főforrása. A kérdés összehasonlító irodalomtörténeti fejtegetéseket, részletes dokumentálást igényelne; mi itt csak a magyarországi reneszánsz költészet kiteljesedésének alapokmányát ismertetjük.

Janus Pannonius európai hírvé latin költészete után jó száz évvel, a XVI. század utolsó évtizedeiben a török és az egész világ ellen küzdő Balassi Bálint volt az, aki a magyar lírát — a reneszánsz műveltség teljes vértetében, legnagyobb kortársaival: Ronsard-ral, Kochanowskival, a szonettíró Shakespeare-rel azonos szinten¹⁵ — kivirágoztatta. Ezt a csodát — egy testvértelen nép olvashatatlan irodalmának ellenőrizhetetlen csodáját — Ausonius örvén nehéz volna kívülállók előtt hihetőbbé tenni. Rendelkezésünkre áll azonban egy becses dokumentum, a Balassi verseit összegyűjtő tanítvány, a humanista Rimay János latinul kezdett, majd magyarul folytatott előszava az 1610-es évekből, amely nemcsak a magyar irodalom történetének páratlanul érdekes emléke, hanem az Ausonius-kutatók figyelmére is számot tarthat.

Rimay a latin bevezetésben mesterének magyar költészetét büszkén mindenkiénél különbnek jelenti ki, majd rátér Balassi *inventori* tettének, szerelmi verseinek ismertetésére: «*Ad calcem operis Julia ipsius est addita, cuius formae venustate . . . illectus eam multiplice suasionum genere in mutuum amoris ardorem amplectendum sollicitat, nunc preces, nunc minas laudes blandimenta, nunc exempla tam feti et sagaci ingenio ubique depromendo, ut nec Catulli Lesbia, nec Tibulli Neaera, nec Propertii Cynthia, nec ipsa Petrarchae Laura, Scaligeri Thaumantia, nec Vezelii casta Candida*¹⁷ *vel ipsa Secundi etiam Julia cultiora et elegantiora carpere cum amoris illectamenta, tum flammis ardentiores unquam potuerit.*» A magasztalás egyértelmű: megénekelt nő — Catullus Lesbiájától Johannes Secundus Júliájáig — a költészet fájáról olyan csodás gyümölcsöt még nem szakított, olyan *lángot* nem érezhetett, mint amilyent Balassi Júliája.

Ez az előszó «a magyar reneszánszban kifejlődött irodalmi, nyelvi öntudat legérettebb fázisát szemlélteti . . . Rimay már történeti összefüggésekben gondolkodik: az emberiség *első, középső és utolsó idejéről* beszél.»¹⁸ Az újkort — a protestáns humanizmus szellemében — döntő fordulatnak tekinti: a helyes vallási tanításokkal egyidejűleg fellendültek a szép mesterségek, és «a tudomány gazdagodásából nem maradtak ki a nemzeti nyelvű irodalmak sem. Ebben az általános fellendülésben a magyar nyelv Balassi Bálint jóvoltából részesült.» Balassi tudományában benne van «mind az theológiának felséges bányája ércéből olvasztott tündöklő, fényes aranya s mind az philosophiának tekintetes örvénye mélységéből merített nektárja.» Így van az, hogy egy példaképpen

¹⁵ Ezekre a nevekre Gerézy Rabán és Klaniczay Tibor nyomán hivatkozom; vö. A magyar irod. története, I (Bp. 1964) 479.

¹⁶ Eckhardt Sándor (Rimay J. kritikai kiadásában, 39) ezt a helyet pontatlanul magyarította («műve sarkpontjával Júliát tette meg»); helyesen: «A mű (gyűjtemény) végére hagyta» (mintegy függelékül) a Júlia-verseket, hogy ti. kevésbé szúrjanak szemet.

¹⁷ Eckhardt (i. m. 39) helyesen azonosította a vézelai-i születésű «Béza Candidájával», de annak kitalálását már olvasóira bízta, hogy a reformátor ifjúkori «erkölcstelensége» milyen jó érv volt az ellenfél szemében, ill. fordítva: Rimay «felmentése» összhangban állt «Béza Tódor» magyarországi híveinek tiszteletével és — közvetve — Balassi protestáns recepcióját is megkönnyítette. — Eckhardt (i. m. 183,22) szerint Rimay «aligha tudta, hogy [a Veselius név] Bézát takarja.» Mint protestáns humanista, biztosan tudta.

¹⁸ Vö. Pirnát Antal: A magyar irod. története, II. (Bp. 1964) 21.

említett régi magyar imádságos könyvecske, mely még Mária királyné aszszonyé volt, «minden magyarságával és tudományával savanyú fekete kőkény sem lehetne» Balassinak «szép pirossággal gyönyörködtető, tudomány ékes-ségivel elvegyített, teljes magyarságú megért édes cseresznyéjéhez» képest. Rimay csak ezután — a felséges teológia és a tekintetes filozófia után — tér rá diplomatikusan Balassi költészetének merész újítására, a szerelemnek sokaktól kárhoztatott argumentumára. Aki ezt «nem javallja» vagy éppenséggel kiszakítaná a hazai irodalom «épületiből és épségéből», az «kárhoztassa az egyéb minden nemzetségek nyelvén írt hasonló munkákat is.» Érvként a latin irodalomra hivatkozik: «Az deáki nyelvnek kincses tárháza is felette megüresülne, bizony meghalványodnék igen ábrázatjának a képe is, ha . . . az *tekin-tetít felette szépítő miniumját*» — ti. a szerelmet — «letörlenők róla s elszakasztanók mellőle; ki noha nem az teológiához, de az teljes és derekas deákság állapotjához s akármi nemzetség nyelve vakításához¹⁹ oly szükséges, hogy sem az első, sem az közép, sem az utolsó időbeli elmék nem tartóztatják ez argumentomon való munkálkodásoktól magokat, ha csak *Ausoniusról*, *Dantesről*, *Petrarcháról*, *Bocatiusról*, *Eneas Silviusról* szállítjuk ennek az munkának successióját és származatját is *Sannazariusra*, *Auratusra*, *Mariniusra*,²⁰ *Veseliusra*, *Cordeliusra*,²¹ *Moneriusra*, *Sammarthanusra*, *Passeratiusra*, *Auratusra*,²² *Bellaiusra*, *Johannes Secundusra*, *Petrus Lotichiusra*, *Vulteiusra* . . . , kik az deák nyelv ékesítése mellett *ezen miniummal* az közönséges²³ honjokbeli nyelveket is mind színezték s mind ékesítették, kiknek írásihoz *Plautusnak*, *Terentiusnak*, *Ovidiusnak*, *Catullusnak*, *Tibullusnak*, *Propertiusnak*, *Cornelius Gallusnak*, *Horatiusnak*, *Martialisnak* is tökéletes deákságó írásit ragasztván, könnyen megarányozhatjuk, hogy az deáki tudománynak ezek munkáival hosszú magosra huzalkodott tornya nem apadna s nem alacsonyodnék-e valamit», ha az illetők munkáit kierekesztenők.

Vagyis a szerelem argumentumának megszólaltatása, szépítő *miniumj*-nak *vakításra* való alkalmazása korántsem kárhoztatandó, hanem nagyon is kívánatos, fontos, érdemes munkálkodás, mint az annyi sok tekintély közül *elsőnek említett Ausonius* bizonyítja.²⁴ A hosszú, de tanulságos névsor egyrésről

¹⁹ Így! *Eckhardt* konjektúrája (i. m. 183,20: «vakarításához») teljességgel fölösleges. Nyelvészeink a megmondható, hogy a Rimay-szöveg összefüggéséből (szépítés, színezés, ékesítés) logikusan kikövetkeztethető jelentést (vakítás a. m. vakolás, a nyers fal egyenetlenségeinek eltüntetése, németül *putzen*) kozmetikai értelemben tudják-e egykorú párhuzamokkal támogatni. — Vö.: Vakít(ás), vakol(ás). MNy 80 (1984) 209 sk.

²⁰ *Eckhardt* a Madách Gáspár átírásában «*Marenius*»-ra torzult nevet *Macrinusnak* (*Salmon Macrin*) értené; szerintünk csak *Giamb. Marinó*ról (*Marinius*) lehet szó.

²¹ *Cordeliust* *Eckhardt* *Corderiusnak* (*Gentil Cordier*) olvasná, de megjegyzi, hogy «*Cordier* sajtáságos módon nem szerepel *R. Gherus* antológiájában» (*Delitiae poetarum Gallorum*, 1609). Mi *Euricius Cordusra* gondolunk, aki viszont több verssel is szerepel egy legalább annyi joggal figyelembe veendő gyűjteményben, a magyar kapcsolatairól ismert *Caspar Dornavius* (*Dornau*) *Amphitheatrumában* (*Hanoviae* 1619).

²² Így! Madách Gáspár valószínűleg szórakozottságból írt másodszer is *Auratus*t (*Jean Dorat*) — talán *Angerianus* helyett.

²³ *Vulgo*: vulgáris.

²⁴ *E.-R. Curtius* kimeríthetetlen gazdagságú könyvéből néhány párhuzam: *Francis Meret*, akinek a *Shakespeare-oeuvre* első jegyzékét köszönjük, «*Palladis Tamia*» c. művében (1598) *Ausonius*t *Vergilius*, *Horatius*, *Lucanus* és *Lucretius után* említi a «legnagyobb latinok» kánonjában (266); hasonlóképpen szerepel költőnk *William Webbe* listáján (*A discourse of English Poetrie*, 1586); másutt (300) *Curtius* *Balt. Graciánt* idézi, mint aki a *concepto* fontosságáról szólván *Seneca*, *Tacitus* és *Plinius* társaságában emeli

Rimay humanista műveltségét (és Balassi szuverén tájékozottságát), másrészt a minket nem kevésbé érdeklő Ausonius — mint a szerelem argumentumán munkálkodó mintakép — paradigmaticus jelentőségét tanúsítja az 1600 körüli évek magyar irodalmában. Befejezésül gondoljunk vissza Symmachusnak az előadás elején idézett Ausonius-dícséretére: költészetének *pigmentum*-aira, amelyekkel még a halak hadait is *supra naturae dona* széppé tudta varázsolni (*fucavit*). Rimay érvelése szerint a szerelem önmagában *minium*, a költői munkálkodásnak nemcsak eszköze, hanem kiszakíthatatlan, elvitathatatlan tárgya, amelynek magyar megszólaltatásában, a magyar irodalom reneszánsz-kori kibontakoztatásában Ausonius is segített.

ki Ausonius «brilliáns» frásmódját, míg az előszó «jól megfontolt válogatásában» a következő neveket találjuk; Ambrosius, Martialis, Seneca, Tacitus, Plinius, *Ausonius*, Florus, Tasso, Góngora és Camoens, akik közül az aragóniai Graciánnak persze Martialis a legkedvesebb.